

H V O R F O R B A K H T I N ?

-et forsøg på at forstå baggrunden for den fænomenale velkomst denne hidtil ubemærkede russer har modtaget i de sidste snes år først på litteraturkritikkens og nu også på ideologikritikkens arena i Vesten

FEYHAN HELLUM / juni 1997
Videnskabsteori
Slavisk Institut, Århus Universitet

Mikhail Bakhtin er i dag den eneste russiske forsker fra Soviet-perioden, som oplever en enorm stor indflydelse uden for landets grænser. Det fænomenale i dette forhold er, at denne anerkendelse ikke stammer fra nogen politisk uoverensstemmelse med eller opposition mod de sovietiske myndigheder, som havde været legitimt motiv for andre sovietiske forfattere, men det er simpelthen hans ideer og indsigt i nogle temaer, som tiltrækker hans vestlige beundrere.

Tre vigtige faktorer spiller hovedrollen i denne situation:

For det første levede Bakhtin selv i et enormt spændende historisk tidsrum, han havde fået en dannelse præget af en særblanding af påvirkninger, hans dårlige helbred holdt ham væk fra hvirvelstormenes centrum og beskyttede ham paradoksalt mod det værre, samtidig med at han ironisk nok heldigvis blev forhindret i at træde frem i søgelyset. Han havde en vis ro og frihed til at undersøge forskellige emner på egen hånd og tage dem op igen til revidering i nogle intense perioder efter et af sine hovedprincipper, åbenhed, en form for at lade tiden strømme i gennem sig beskyttet i den tvungne tilbagetrukkethed.

For det andet mistede hans værker ikke deres karakter af "work in process", da de ikke blev udgivet med det samme, færdig behandlet og afsluttet, men de dukkede enkeltvis op i en anden tid, hvor de kunne blive relateret til andre udviklinger, der i mellemtiden havde været i gang.

For det tredje fylder Bakhtin uden at have en chance for selv at tage stilling til det, et tomrum, der er opstået i Europa og i Amerika i takt med voldsomme ændringer i den intellektuelle, sociale og politiske stemning. Det er ikke en overraskelse i sig selv, da Bakhtin selv var imod en dominans af dogma og ideologi, efter omstændighederne forblev han også en højst kontroversiel personlighed, som aldrig har sagt sit sidste ord.

Indtil forskerparret Katerina Clark og Michael Holquists kritiske biografi¹ udkom i 1984, var der næsten ingen oplysninger om Bakhtin, hvis skrifter omfatter emner på vidt forskellige områder: litteraturkritik, lingvistik, psykoanalyse, historie, erkendelsesteori, epistemologi, teologi, socialteori, antropologi, historisk poetik, aksiologi (etik, æstetik og religion) og filosofi. Han specialiserede sig på vitalisme, formalisme, Dostoevskij, Freud, Goethe og Rabelais, og i Vesten har han allerede opnået en status blandt antropologer, folklorister, lingvistikere og litteraturkritikere. Denne brogede person, der nu rejser sig blandt det 20. århundredes førende tænkere, havde i 20'erne kun udgivet en kort artikel og en bog under eget navn. Derefter blev han holdt tavs i 35 år. Hans egen bror, Nikolaj, (som havde forladt Rusland med de hvide garder, som for resten senere uddannede sig videre på Sorbonne og Cambridge, hvor han siges at have påvirket Wittgenstein betydeligt) døde i 1950 troende, at broderen havde mistede livet i 30'ernes udrensninger, og Bakhtins nye tilhængere havde heller ikke haft håb om at kunne finde ham levende i 1959. Fra 60'erne oplevede han en støt interesse fra omverdenen, sommetider celebreret af stik modsatte sider skiftende fra vestlige Marxister til russiske konservative ortodokse.

Født i en adelsfamilie uden titel, kultiveret og liberal i holdning som de var, fik Bakhtin bedste mulige dannelse med adgang til europæisk kultur og filosofi. I denne temmelig konventionelle familie blev Bakhtins forhold til forældrene formelt - en forklaring på Bakhtins reserverede forhold til alle andre mennesker, han mødte hen ad vejen i sit senere liv, som endnu et træk af selvmodsigelse og splittelse mellem hans tankegang og livsførelse. Sammen med hans et år ældre bror, Nikolaj, fik han en solid indføring i europæisk kulturhistorie fra en dannet tysksproget guvernante, indtil han kom i skole i ni års alderen efter allerede at have læst "Iliad" og "Odyssey". Påvirket af hans brors karismatiske personlighed og umættelige hunger for viden mødte han Kant og Hegel i den gamle multikulturelle hovedstad af Litauen, Vilnius, med sine barokke, gotiske, og klassiske

¹ "Mikhail Bakhtin" af Katerina Clark og Michael Holquist
(Harvard University Press 1984)

bygninger. Som ikke engang en teenager sang han revolutionære sange i politisk protest, for lidt efter at gå over fra Marx og Engels til Nietzsche, Baudelaire, Wagner og Leonardo da Vinci, og endte med at blive fascineret af først den tyske og bagefter den russiske symbolisme. Han blev optaget af V.Ivanov², hvis essay on Dostoevskij blev kimen til hans teori om den polyfoniske roman. Som 15 årig flyttede han med sin familie til Odessa. I denne eksotisk duftende by lærte han Martin Buber og Kierkegaard at kende; hans begejstring for Kierkegaard resulterede i, at han gjorde et mislykket forsøg på at lære dansk. Efter et år på Odessa universitetet flyttede han ligesom sin bror til Petrograd universitet, hvor han kom i kontakt med futuristerne, som han aldrig blev dus med ligesom i tilfældet med formalisterne. I stedet dyrkede han klassisk filologi under professor Zelinskijs vejledning, som afspejler sig i hans senere referencer især til latinsk litteratur, som, han påstod, indeholdt alle fundamentale former for litterære genre. Zelinskijs udtryk, "prosas sejr over poesi" blev til "kulturens romanisering"³ hos Bakhtin. Fra samme professor Zelinskij fik han sammen med sin bror næsten en overdosis af hellenisme i en idealiseret form ikke mindst som russisk ortodoks arvegods - inspirationen til den tredje renæssance, hvor Moskva figurerede som det tredje Rom (den første italiensk og den anden tysk renæssance). Revolutionen i 1917 markerer begyndelsen af den unge intellektuelles voksenliv og alt det, der følger med.

Mikhail Mikhailovic Bakhtin (1895-1975) blev først læst i Vesten i 1968 med oversættelsen af "Rabelais and his World"⁴ og 1975 med oversættelsen "The Dialogic Imagination"⁵ trykt i 1975, det år han døde. I Rusland i 1920'erne omgivet af en kreds af intellektuelle venner havde han produceret tekster i

²Vjačeslav Ivanov, symbolist digter, som skrev "Borzdy i meži", samling af essays udg. i 1916.

³ s. 31 i "Mikhail Bakhtin" af K. Clark og M. Holquist

⁴ "Tvorčestvo Fransua Rable" af Mikhail Bakhtin (Moskva 1965)
oversat af Helene Iswolsky (Cambridge & London 1968)

⁵ "Dialogical Imagination: Four Essays" af M.M.Bakhtin ed. M.Holquist, oversat af C.Emerson (Texas Univ. 1981)

temmelig stort omfang, men kun en eneste kort artikel og en bog blev trykt under hans navn i en provinsavis i året 1929. På trods af at han havde en solid uddannelsesmæssigt baggrund og nød en vis anerkendelse for eks. som foredragsholder, blev han hverken ansat i et institut eller på et universitet. Tre af hans bøger og flere artikler blev trykt under Kanaevs, Medvedevs og Volosinovs navne⁶, alle tætte venner i 20'erne. I januar 1929 blev Bakhtin arresteret på grund af sine religiøse aktiviteter⁷, men han blev hjulpet af vennerne og flyttet til sygehuset, da han led af en knoglesygdom, osteomyelitis, og ledsagende lidelser. Selve Lunacarsky skrev en rosende artikel, da Bakhtins Dostojevskij-bog⁸ udkom i maj 1929, og ved hjælp af telegrammer fra Gorki og Tolstoj blev hans dom mildnet. Han havde fået ti års eksil på de berygtede Solovetskij øer, men efter yderligere forhør blev han hjemsendt for at komme til kræfter, og dommen blev ændret til seks års eksil i landsbyen Kustanai i Kazakhstan. 1936-37 var han lærer på et seminarium i Mordovia. Derefter indtil II. verdens krig levede han i Savelovo omkring 100 km fra Moskva, da folk med en politisk fortid ikke var tilladt adgang til hovedstaden. Februar 1938 blev Bakhtins højre ben amputeret. Indtil juni 1941 levede han hovedsagelig ved hjælp af venner og familien, da han ikke havde fået noget intægtbringende arbejde ud over en artikel om "satire" i den litterære encyklopedie, som aldrig så dagens lys,

⁶ Det er først i 1970, at Vjačeslav Ivanov, lingvistikeren, har tilskrevet "Freudianisme: A Marxist Critique" (1927) og "Marxisme and the Philosophy of Language" (1929) signeret af Vološinov og "Formal Method of Litterary Scholarship" af Medvedev" (1928). Den faktiske dokumentariske begrundelse af tilskrivelsen forbliver uklar, og når Bakhtin direkte blev spurgt om denne sag, blev han tavs eller svarede undvigende. Clark og Holquist accepterede tilskrivelsen, mens andre forskere er i tvivl om den. Se s.8 i "Bakhtinian Thought - An introductory reader" af S. Dentith (London/New York 1995)

⁷ De fleste af medlemmerne af den litterære og filosofiske kreds "Voskresenie" (Resurrection - 1917-28) blev arresterede i 1928-29. Bakhtin havde kontakt med dem men blev selv arresteret som medlem af St.Serafim Brorskab, i besiddelse af en navneliste til en kommende anti-kommunist regering og for "at fordærve ungdommen".

⁸ M.M. Bakhtin, "Problemy tvorčestva Dostoevskogo"

da den uheldigvis befandt sig i samme bind som "Stalin", hvorfor hele bindet udeblev. I 1941 begyndte han at skrive nogle interne anmeldelser for udgivere og fik tilbudt forelæsninger om litterære emner. Denne periode i Savelovo, hvor han formodentlig gennem vennen Kanaev fik lånt bøger fra biblioteket i Leningrad og i smug bragt til datčæen, blev faktisk det andet højdepunkt i hans produktion. Efter krigen vendte han tilbage til Saransk i Mordovia og arbejdede som lærer på seminariet og senere i 50'erne på universitetet, indtil han blev pensioneret i 1961. Men ude i verden blev der først refereret til ham i en amerikaners bog, Vladimir Seduro skrev om Bakhtins Dostoevskij-bog i 1955. Først i 1957, 28 år efter dens første udgave i 1957 refererede Viktor Šklovskij om samme bog i hans "Pro and Contra: Notes on Dostoevsky". I maj 1956 havde Roman Jakobson, som var i Moskva som medlem af den internationale slavist komité for at arrangere et internationalt møde, omtalt både Bakhtin og Vygotskij og uddelte kopier af den Šklovskij anmeldelse, hvor han også skrev om Bakhtin (trykt i 1959 i "International Journal of Slavic Linguistics and poetics").

Det er faktisk unge litteraturforskere på Gorki Institutet, der har opdaget Bakhtin på egen hånd. V.V. Kozhinov mødte nogen, der kunne huske Bakhtins forelæsninger lige før den II. verdenskrig på instituttet, og fandt Rabelais dissertation i instituttets arkiver. Han troede, at Bakhtin var død, og ville udgive hans bøger sammen med S.G. Bocharov og G.D. Gašev i 1960, men blev afvist af instituttet. Men i 1961 fik han lejlighed til at besøge Bakhtin i Saransk, som snart blev et valfartssted af unge begavede Bakhtin-tilhængere. Med Kozhinovs endeløse stræben og nogle prominente underskrifter som Fedin og Vinogradov lykkedes det endeligt efter et par år at få udgivet Dostoevskij-bogen, som blev modtaget på en særlig aften på Moskva universitetet i 1964. I 1969 flyttede Bakhtin sammen med sin kone til Kreml-sygehuset med hjælp af Andropov, hvis datter var elev af en af Bakhtin-tilhængerne, Turbin, den unge leder af et populært litterært seminar på Moskva Universitetet. Efter et halvt år blev de flyttet til et aldersdomhjem i Grivno, hvor Bakhtin gjorde Rabelais-bogen færdig og

skrevet sin artikel til *Novij Mir* om litteraturvidenskab⁹. December 1971 døde Elena, hans kone og livsledsager i 50 år. Bakhtin blev overtalt til at blive medlem af Forfatterforeningen og flyttede til et gæstehus for forfattere i Moskva. I 1972 blev han borger i Moskva, og nogle måneder senere flyttede han til en lejlighed (købt af Forfatterforeningen), hvor han boede alene, det sidste år under omsorg af sygeplejere og smertestillede midler, indtil han døde i marts 1975.

Bakhtins værker er ikke umiddelbart tilgængelige eller klart forståelige. Nogle manuskripter er ikke blevet bevaret, nogle andre er i form af ufuldstændige notater. Hans stil er gådefuld og kompliceret. Han bruger metaforer, selvskabte ord og refererer til vidt forskellige kilder. Hans tekster virker tit selvmodsigende og fyldt med generaliseringer især historiske samfundsbeskrivelser omkring karnevalet, som gør, at hans tekster ikke virker videnskabeligt velfunderede for eks. i sammenligning med Michel Foucaults grundighed i sine historiske analyser. Dette har ikke forhindret opståen af en "Bakhtin-kult"¹⁰, hvor hans skrifter bliver dyrket som inspirationskilde, igangsættende på alle kulturelle og litterære områder, især i humanistiske videnskaber. Hans billede ligger i dag på Internettet på Sheffield Universitetets side om "Bakhtin Center"¹¹. Han er blevet kaldt poststrukturalist, russisk formalist, modernist, postmodernist, sågar en religiøs tænker. Påvirkninger fra marxisme, neo-kantianisme, formalisme og andre sovietiske avant-garde bevægelser, evolutionær biologi, Einsteins fysik, klassisk filosofi viser sig i hans skrifter. Men han kredser mest omkring selvets natur og sprogets centralitet i sociallivet. Hans tanker kunne samles under ét - under en

⁹ "Smelee pol'zovat'sja vozmožnostjami" af M. Bakhtin (Response to a question from the *Novy Mir* Editorial Staff) nr. 11, 1970 s. 237-240

¹⁰ fra Edward Said, som kalder Bakhtin en udøver af "verdenspoststrukturalisme" i "The World, the Text, and the Critic" (London 1984)

¹¹ Denne side er besøgt 15.307 gange siden tirsdag den 7. november 1995, som det står skrevet der. Bakhtin siderne på Internettet er besøgt 23.381 gange siden oprettelsen. Bakhtin-centrets aktiviteter er alsidige og på verdensplan.

slags "metalinguistik", rettere sagt "translinguistik"¹². Han var motiveret af en tydelig politisk og moralsk holdning - en art "populær dekonstruktion"¹³ af officielle diskurs og ideologier.

"Uden tegn er der ikke nogen ideologi." "Hvor der er tegn, er der også ideologi. Alt ideologisk bærer semiotisk værdi." "Ord er et ideologisk fænomen par excellence."¹⁴

På trods af at Bakhtin oftest bliver refereret til som litteraturkritiker omkring hans bidrag til forståelsen af tekstualitet, æstetisk kreativitet og sprogfilosofi, måske skulle hans bidrag som en socialtænkter med kernebegreberne "dialogisme", "polyfoni" og "karneval" til ideologi- og kulturkritik betragtes som den betydeligste. Litteraturkritikken brugte han som et påskud for at manifestere sit menneskesyn og formidle sit bud på en beskrivelse af tålelig menneskeligt samvær.

Bakhtin delte med formalisterne¹⁵ afstandtagning fra positivismens og empirismens påstand, at det kan lade sig forklare alt igennem en

¹² s.2 i "The Dialogics of Critique M.M.Bakhtin & the Theory of Ideology" af Michael Gardiner (London/New York 1992)

¹³ samme sted som 12.

¹⁴ s. 13- 14 og 18 i "Marksizm i filosofija jazyka" Vološinov / Bakhtin (1929/1993)

¹⁵ I den nye udgave af "Russian Formalism" fra 1955-65 er Bakhtin kun nævnt i indledningen fra 1980, hvor Victor Ehrlich indrømmer, at han utvivlsomt ville give plads til denne skarpsindige, originale litteraturteoretiker, hvis han skrev bogen i dag. Bakhtin havde faktisk været medforfatter til den mest vedholdende kritik på tidlig-formalisme fra et skinmarksistisk synspunkt. Men det hovedsagelig strukturelle og metalingvistiske fremstød i hans Dostoevskij-bog bekræfter et stærk slægtskab til den modne fase af formalisternes teorier. Filolog Aleksandr Potebnja (1835-1891) (og derigennem tysk lingvistik og filosoffer Wilhelm von Humbolt) og litteraturhistorikeren Aleksandr Veselovskij (1838-1906) er fælles forløbere for formalisterne og Bakhtin, som selv nævner deres navne som kilde.

objektivisering¹⁶. Han var imod herskende magters retorisk monologisering¹⁷. Men det, der markant adskiller ham fra formalisterne er, at han tog afstand fra formalisternes reificering (tingsliggørelse) af en tekst. På sporet af modernisterne såsom Wallace Stevens¹⁸ lagde Bakhtin vægt på det "levende ord"¹⁹, en ytringsdynamisme, et afsnit, en personlighed eller en ide, som står på tærskelen til en endegyldig beslutning i et kriseøjeblik, "ufuldendthed"²⁰.

Bakhtins menneske kan ikke beskrive sin egen fødsel og død, men kun i sit værk kan beskrive andres liv som en helhed. Men Bakhtin adskiller sig fra formalisterne i det, at værket ikke kan betragtes isoleret fra sit indhold, ophavsmand og socialbagland, da det er "ytringen"²¹, der manifesterer jeg'et, som kun er til i et socialt rum, som kun er til i forhold til en

¹⁶ Den russiske formalistiskole omkring foreningen OPOJAZ inkl. Jakobson, Tomaševskij, Šklovskij, Ejkhensbaum, som opstod på antipositivist-opstandsbølge i Europa (Krystyna Pomorska i inledning til "Rabelais and His World". Førrende i denne bevægelse var W. Dilthey, W. Windelbrand og H. Rickert, som understregede nødvendigheden af at skelne mellem naturvidenskaberne og de humanistiske videnskaber.

¹⁷ eller "homofonisering". Se s.8 i Bakhtins "Problemy tvorčestva Dostoevskogo" (1929/1994), hvor monologisk (eller homofonisk) roman i modsætning til Dostoevskijs polifoniske roman.

¹⁸ Wallace Stevens (1879-1955) - amerikansk digter, hvis spekulative og meditative digtning kan beskrives snarere som en inderlig debat end monologisering, "en målrettet konservativ mand" fra "The Fontana Dictionary of Modern Thinkers" ed. A Bullock & R.B. Woodings (London 1983)

¹⁹ Indtil videre er der ikke nogen reference til Grundtvig og hans "levende ord". Det kan være, at Bakhtin støttede på Grundtvigs udtryk, mens han læste dansk for Kierkegaards skyld.

²⁰ i "The Space between Critic and Author: Interpreting Bakhtin's Poetics" af Simon De Deo (Internet-Bakhtin pages, dec. 1996)

²¹ vyskazyvanie - ytring/utterance (udsagn el. udtalelse). slovo - ord for eks. i "Ord er et ideologisk fænomen." Vološinov/Bakhtin "Marksizme og sprogfilosofi" (1928). slovo er oversat af C.Emerson og Michael Holquist som discourse i "The Dialogic Imagination" (1981). Bakhtin oversætter Saussures langue med jazyk, langage m. reč', parole m. rečevoe občćenie (speech-communion)

anden. "Ytringen er et produkt af et indbyrdes forhold mellem taleren og tilhøreren"²². Jeg'et er åbent både bagud og fremad således, at ved brug af sproget formidles noget af en uendelig række af fortidens tanker og erfaringer i individets ytring for derefter give sin efterklang i en fremtid udtrykkende en åben "dialogisme" og en "ufuldendthed"²³. Om det er formalisternes metode eller marxisternes, om det er Dostoevskijs værk eller Rabelais er faktisk ikke hovedsagen. Ligesom en ihærdig højskolelærer har Bakhtin påtaget sig opgaven at udtrykke sit livssyn baseret på en åbenhed for enhver pris med sine etiske og filosofiske forestillinger om en utopisk form for en verden, hvor dialogen trives i et åbent samfund, hvor menneskene kommer hinanden ved. Han giver udtryk for det med hans "romanisering" af livet med sin polyfoni i betydning af mangfoldighed og forskellighed og med sin romantisering af "karnevalets" højtidelighed med dens blide opposition i form af latter og parodi til magtens monologisering.

Michael Gardiner som lancerer Bakhtin som socialtænder på ideologiteoriens område i "The Dialogue of Critique" kunne referere til omkring 450 titler på sin referenceliste med en mangfoldighed som enhver filosof ville blive misundelig af. Når det kommer til anvendelighed af disse kernebegreber, er der tvivl om hvor vidt deres praktiske tilstrækkelighed kan række. Richard Freeborn²⁴ placerer Dostojevskijs storroman som et realistisk værk i højeste grad i den bedste 19. århundrede tradition indeholdende mange elementer som nu under et kaldes "dostoevskijansk," i mellem hvilke er begrebet "polyfonik" den mest omstridte, og dette udtryk er skabt af Mikhail Bakhtin i hans kritiske milepæleværk "Problemer i Dostoevskijs poetik" fra 1929. At der ikke er en indlysende "fornemmelse" af en alvidende forfatter eller fortæller i "Forbrydelse og straf" er et

²² V.N.Vološinov i "Marksizm i filosofija jazyka" (Leningrad 1967)

²³ s.360 i "Estetika sloveshogo tvorčestva" af M.M. Bakhtin (Moskva 1979). Ordet nezaversennost er blevet oversat forskelligt i bøgerne. Bakhtin siger selv, at det er svært at skelne i mellem bnytrennjaja nezaveršennost'/indre åbenhed og vnešnaja nezaveršennost'/ydre ufuldendthed.

²⁴ s.308 i "The Cambridge History of Russian Litterature" ed. Charles A.Moser, (Cambridge Univ. Press 1989/95)

betydningsfuldt træk af værkets realisme. Fiktionens virkelighed er tit opfattet af læseren sådan som den er filtreret igennem Raskolnikovs antagede bevidsthed (og det er værd at bemærke at værket oprindeligt var forfattet som en tilståelse i første person).

Al mangfoldighed og farverigdom i den St. Peterburgske juli i brændende hede forudsætter detaljeret en samtidighed som den antagede virkelige verden. Det er diskutabelt at betragte "polyfoni" som en måde til at definere den originalitet i Dostoevskijs præstation, da det er tit er svært at skelne imellem en stemme og en anden i Dostoevskijs forvirrende fiktion. Det er lige så vigtigt ikke at blive narret til at forestille, at Dostoevskij ved at placere Raskolnikov i sådan et realistisk sceneri overhovedet gjorde noget mere end at handle-efter-metode sig selv ind i en rolle ved at anvende psykologiske midler lignende dem, der blev brugt af Tolstoj og andre samtidige realister, selv om de måske er mere dybdegående og med større ideologisk vægt²⁵.

G. Hosking²⁶ referer til Bakhtin i forbindelse med Solženitsins værk, da nogle kritikere har kaldt "Kræftafdelingen", "Den første kreds" og "Ivan Denisovič", hvori han portrætterer et makrokosmos, "polyfoniske" fortællinger, hvor "enhver karakter bliver til den centrale figur, når han er inde i handlings-feltet". Formentlig er dette udtryk ikke helt passende til Solženitsins metode (i det mindste i den betydning Bakhtin bruger det om Dostoevskij), fordi på trods af narrative synspunkters forskellighed, er der ikke nogen tvivl om det moralske syn og selve forfatterens holdning.

Det er netop dette forhold, der gør det spændende at arbejde med Bakhtins tekster, da de hele tiden rummer en vis "overraskende tone"²⁷ forstærket hans brug af ord, der indeholder forskellige aspekter i sig ligesom

²⁵ "The Cambridge History of Russian Literature" ed. C.A. Moser, Cambridge University Press 1989/1995

²⁶ s. 547 i "The Cambridge History of Russian Literature" ed. C.A. Moser (Cambridge Univ. Press 1989/1995)

²⁷ "surprisingness" s.vii i "Bakhtin - Essays and Dialogues on His Work" ed. Gary Saul Morson, Univ. of Chicago Press 1986

"otvestvennost"/ansvarlighed²⁸ i en tilværelse, han beskriver som en "postuplenie"/værnepligt, der også går ud på at gennemføre en opgave, en handling/"postupok"²⁹, et skridt mod en fremtid med fuld ansvar.

LITTERATURLISTE

Bøger og artikler erhvervet til mit eget bibliotek for videre studier. (På grund af tidsbegrænsning kunne jeg kun udnytte de russiske originale tekster til kontrollering af Bakhtins terminologi og oversættelserne.)

Bakhtin, Mikhail Mikhailovič

- "Problemy tvorčestva Dostoevskogo" Leningrad 1929 (revid. og udg. Moskva 1963) Labirint-Moskva 1994
- "Avtor i geroj v estetičeskoj dejatel'nosti" fra 1920-24 i "Voprosy literatury" nr.11 1978 s. 269-310
- "Slovo v poezii i v proze" 1934-35 i "Voprosy Literatury" nr.6 1972 s.54-85
- "Epos i roman - k metodologii issledovanija romana" 1941 i "Voprosy literatury" nr.1 1970 s.95-122
- "Rabelais and His World" Moskva 1965, oversat af Helene Iswolsky, indledning af Krystyna Pomorska, Massachusetts 1968
- "Smelee pol'zovat'sja vozmožnostjami" interwiev i Novij Mir nr.11 1970 s.237-240
- "Vremja i prostranstvo v romane" i "Voprosy Litteratury" nr.3 1974 s.133-179
- "Problema teksta - opyt filosofskogo analiza" 1959-61 i "Voprosy Literatury" nr.10 1976 s.122-151
- "Estetika slovesnogo tvorčestva" - samlede skrifter, Moskva 1979
- "Karneval og latterkultur" i "Det andet karneval" København 1983
- "Literaturno-kritičeskie stat'i" - samlede skrifter, Moskva 1986

²⁸ s.74-75 i "Mikhail Bakhtin" af Katerina Clark og Michael Holquist, Harvard University Press 1984

²⁹ s.xix i "M.M. Bakhtin - Toward a Philosophy of the Act" ed. V. Liapunov & M. Holquist, University of Texas Press 1993

- "Toward A Philosophy of the Act" oversat af Vadim Liapunov, University of Texas Press 1993
- "Čelovek v mire slova" med indledning og kommentarer af O.E Osovskij, Russisk Åben Universitet 1995

under navnet V.N Vološinov

- "Frejdizm" Moskva-Leningrad 1927 / Labirint-Moskva 1993
- "Marksizm i filosofija jazyka" Leningr.1929 / Labirint-Moskva 1993

om Bakhtin

- "Den ny kritik" af Johan Fjord Jensen, København 1962
- "Russian Formalist Criticism - Four Essays" af V. Šklovskij, B. Tomaševsky, B. Ejkenbaum, University of Nebraska 1965
- "Ličnost' i taľant yčenogo" af C. Averintsev i "Literaturnoe obozrenie" nr.11 1976 s.58-61
- "Russian Formalism - History/Doctrine" af Victor Ehrlich, Yale University Press 1955/1965/1981
- "The Fontana Biographical Companion to Modern Thought" ed. A. Bullock og R.B. Woodings, London 1983
- "Mikhail Bakhtin" af Katerina Clark og Michael Holquist, Harvard University Press 1984
- "Bakhtin - Essays and Dialogues on His Work" ed. Gary Saul Morson, 1. udg. i "Critical Inquiry" 1981-1985, University of Chicago Press 1986
- "Voices of Mikhail Bakhtin" 1. udg. i "NewYork Review of Books" i 1984-86, nu i "Through the Russian Prism - Essays on Literature and Culture" af Joseph Frank, Princeton University Press 1990
- "The Dialogue of Critique - M.M. Bakhtin & the Theory of Ideology" af Michael Gardiner, Routledge, London / New York 1992
- "Bakhtin's Legacy and the History of Science and Culture: An Interview with Anatolii Akhutin and Vladimir Biber" af D.Alexandrov og A.Struchkov på Internettet 1993
- "Bakhtinian Thought - An introductory reader" af Simon Dentith, Routledge, London / New York 1995
- "The Space between Critic and Author: Interpreting Bakhtin's Poetics" by Simon DeDeo, Internettet dec. 1996